Valtiovarainvaliokunta

O 16/2025

Kirjallinen asiantuntijalausunto hyvinvointialueiden talous vuosina 2024–2026, alijäämien kattamisvelvollisuus sekä näkymät alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto hyvinvointialueiden talous vuosina 2024–2026, alijäämien kattamisvelvollisuus sekä näkymät alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa.

Hyvinvointialueiden talous vuosina 2024–26

Valtakunnallinen näkökulma:

Hyvinvointialueiden talouden lähtökohdat vuodelle 2024 olivat haastavat. Ensimmäinen toimintavuosi oli päätynyt n. 1,3 mrd. euroa alijäämäiseksi ja hyvinvointialueiden rahoitus kasvoi vuodelle 2024 n. 900 milj. euroa vuoden 2023 talousarviosta. Tämä tarkoitti, että vuodelle 2024 hyvinvointialueilla oli käytettävissä rahoitusta toiminnan järjestämiseen ja tuottamiseen n. 400 milj. euroa vähemmän kuin vuonna 2023 kului.

Vuoden 2024 hyvinvointialueiden alustava tilinpäätösarvio on noin 1,1 mrd. alijäämäinen, mikä tarkoittaa kumulatiivisen alijäämän olevan noin 2,5 mrd. euron luokkaa vuoden 2024 lopussa. Syntynyt talousahdinko ei ole hyvinvointialueiden syytä vaan se johtuu rahoituksen perusongelmasta eli alueiden rahoituksen ja lakisääteisten velvoitteiden kohtaanto-ongelmasta.

Tämä tarkoittaa, että hyvinvointialueiden alijäämät ovat seurausta meno- ja tulokehityksen epätasapainosta. Kustannuksien kasvuun vaikuttaneita merkittävimpiä tekijöitä ovat olleet palkkakustannusten sopimuskorotusten vaikutukset, jotka sote-sektorilla olivat keskimääräistä suuremmat sekä ostopalvelujen räjähdysmäinen kasvu. Ostopalvelujen osin hallitsemattomaan kasvuun vaikuttivat pääasiassa yksityisten hoivayritysten valtakunnalliset jopa yli 20 % hintojenkorotukset, jotka olivat seurausta mm. hoitajamitoituksen tiukentuneesta lainsäädännöstä. Vallitseva henkilöstön saatavuushaaste yhdistettynä tiukentuneeseen lainsäädäntöön on aiheuttanut valtakunnallisesti hallitsematonta vuokratyövoiman (ostopalvelut) käytön kasvua.

Kokonaisuutena hyvinvointialueiden talouden tasapainottaminen ei ole mahdollista vuoden 2026 loppuun mennessä; yksittäiset alueet saattavat onnistua tasapainottamisessa vuodelle 2025 kohdistuvan rahoituksen jälkikäteistarkistuksen myötä, joka kuitenkin kohtelee alueita epätasa-arvoisesti taustalla olevan siirtymätasausjärjestelmän takia.

Kahden ensimmäisen toimintavuoden jälkeen näyttää, että hyvinvointialueiden taloustilanne on ehtinyt syöksymään vuosien 2023–24 aikana liian syvään kuoppaan, jota edes jälkikäteisrahoitus ei ehdi korjata ainakaan vuoden 2026 määräaikaan mennessä.

Hyvinvointialueiden välinen näkökulma:

Tarkasteltaessa hyvinvointialueiden taloutta alueittain, niin hyvinvointialueiden väliset nykyisestä rahoitusmallista johtuvat erot korostuvat vielä entisestään.

Hyvinvointialueilla on käynnissä tällä hetkellä erilaisia ja erikokoisia toiminnan tehostamisohjelmia. Siitä huolimatta kaikille alueille ei ole valmisteltu voimassa olevaa taloussuunnitelmaa siten, että talous olisi tasapainossa lainsäädännön mukaisessa aikataulussa.

Kun huomioidaan kuvassa 1 näkyvä siirtymätasauksen merkitys hyvinvointialueiden väliseen rahoitukseen, niin ne organisaatiot, joiden laskennallista rahoitusta leikataan siirtymätasausjärjestelmällä samaan aikaan, kun taloussuunnitelma on laadittu tasapainoon, ovat kohtuuttomien taloushaasteiden edessä.

Kuva 1. Siirtymätasauksen merkitys alueiden vuoden 2025 rahoituksessa

Lainsäädännön mukaan hyvinvointialueiden tulee kattaa taseeseen kertyneet alijäämät vuoden 2026 loppuun mennessä. Epäoikeudenmukaisesta ja kansalaiset eriarvoistavasta siirtymätasauksesta johtuen alijäämien kattaminen on tasauksesta kärsiville alueille erityisen hankalaa ja johtaa ko. alueiden asukkaiden kannalta kohtuuttomiin ja valitettavan lyhytnäköisiin säästötoimenpiteisiin.

Alijäämien kattamisvelvollisuus sekä näkymät alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa

Valtakunnallinen näkökulma:

Kaikilla hyvinvointialueilla (Helsinkiä lukuun ottamatta) on lainsäädännön mukaan katettava syntyneet alijäämät vuoden 2026 loppuun mennessä. Hyvinvointialueiden alijäämien syntyminen on seurausta meno- ja tulokehityksen epätasapainosta, koska valtion hva-indeksiin perustuva rahoitus ei ollut riittävä vuodelle 2023, mikä näkyy hyvinvointialueiden merkittävinä alijääminä.

Hyvinvointialueiden kumulatiivisen alijäämän suuruus kahden ensimmäisen toimintavuoden jälkeen on noin 2,5 mrd. euroa. Tämän kattaminen nykyisen VM:n tekemän painelaskelman mukaan ei ole mahdollista, koska jälkikäteistarkistuksesta huolimatta vuosien 2025 ja 2026 rahoitusten kasvut hädin tuskin riittävät syntyneiden alijääminen kattamiseen. Ei ole realistista odottaa, että

hyvinvointialueiden kulukehitys tulisi olemaan vuoden 2024 tasolla seuraavat kaksi vuotta.

Lisäksi vuosien 2027 ja 2028 osalta painelaskelmista nähdään, että myös seuraavat kaksi vuotta hyvinvointialueiden rahoitus ei olisi juurikaan kasvamassa jälkikäteisrahoituksen loppumisen takia. Tämä on hetki, jossa hyvinvointialueiden taloustilanne tulee viimeistään romahtamaan uudelleen ja valtion rahoitus tulee erkanemaan todellisesta kustannuskehityksestä.

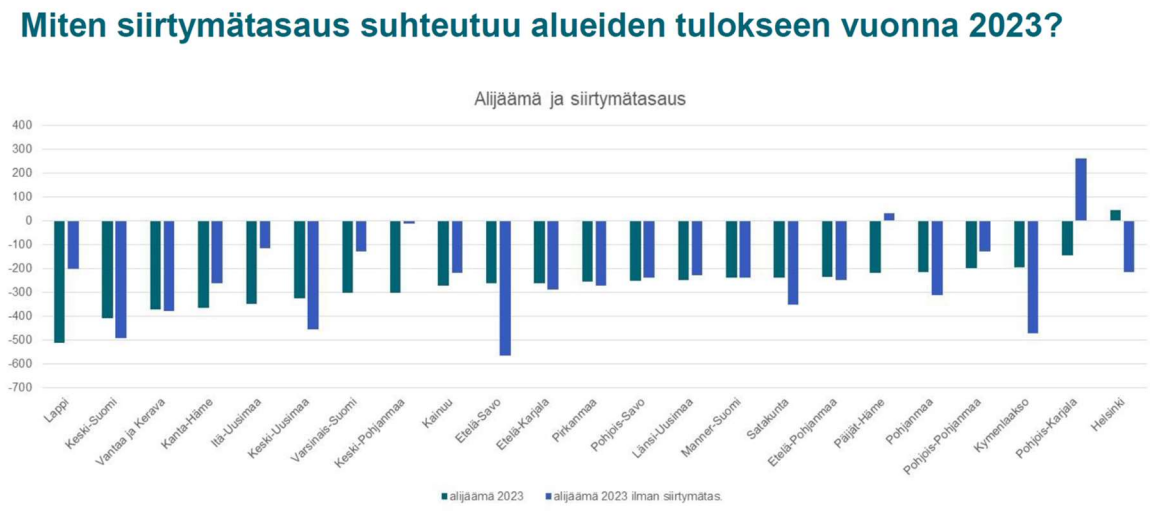
Alijäämien kattamisvelvollisuuden aikataulua on välttämätöntä pidentää valtakunnallisesta näkökulmasta.

Hyvinvointialueiden välinen näkökulma:

Hyvinvointialueiden rahoitusmallin suurin epäkohta on siirtymätasaus.

Hyvinvointialuekohtaisella siirtymätasauksella tasataan laskennallisesta rahoitusmallista sote-uudistuksen seurauksena aiheutuvaa muutosta suhteessa alueiden kunnilta siirtyneisiin kustannuksiin vuoden 2022 tasolla. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta ei ole mitenkään perusteltavissa, että joidenkin hyvinvointialueiden tehokas toiminta rankaisee näitä alueita pysyvästi. Siirtymätasausjärjestelmän takia nämä hyvinvointialueet eivät koskaan tule olemaan resurssiltaan yhdenvertaisessa asemassa. Jos rahoituslakia ei muuteta siirtymätasauksen osalta, käytännössä hyväksytään se, että hyvinvointialueille jää merkittäviä tuottavuuseroja.

Kuvassa 2 näkyy selkeästi, mikä vaikutus siirtymätasausjärjestelmällä on hyvinvointialueiden väliseen alijäämään. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kumulatiivinen alijäämä vuoden 2024 lopussa on noin 69 milj. euroa, kun samaan aikaan siirtymätasauksella laskennallista rahoitusta on leikattu yli 120 milj. euroa. Siirtymätasausjärjestelmän takia Pohjois-Karjalan hyvinvointialue joutuu valtakunnan tehokkaimpana organisaationa edelleen sopeuttamaan toimintaansa vuosina 2025 ja 2026 vähintään 70 milj. euroa.

Kuva 2. Miten siirtymätasaus suhteutuu alueiden tulokseen vuonna 2023?

Alijäämien kattamisvelvollisuuden aikataulua on vielä välttämättömämpää pidentää hyvinvointialueiden välisestä näkökulmasta. Minkään hyvinvointialueen ei pitäisi jäädä pysyvästi kärsimään nykyisessä rahoituslainsäädännössä olevan siirtymätasauksen ja siirtymävaiheen ratkaisujen takia.

Ystävällisin terveisin

Ismo Rouvinen
Talousjohtaja, konsernipalvelujen toimialuejohtaja
puh. 013 330 4506
ismo.rouvinen@siunsote.fi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun sote
Tikkamäentie 16, M-talo, 4. krs.
80210 Joensuu

Jakelu

Valtiovarainvaliokunta

Tiedoksi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen kirjaamo